

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

EEN HUMANISTISCHE KERSTOVERDENKING

Wat doet de humanist met het kerstverhaal en dus met het kerstfeest?

Als deze vraag U interesseert, wil ik graag proberen mijn antwoord er op te geven.

Dan in de eerste plaats dit: Wat de bijbel vertelt over de gebeurtenissen, die zich bijna twintig eeuwen geleden in en om Bethlehem zouden hebben afgespeeld, lees ik als een verhaal, niet als een geschiedkundige kroniek, waarin ooggetuigen beschrijven wat werkelijk gebeurd is. Ik kan mij voorstellen, dat er onder U zijn, die zeggen: „Maar een verhaal?” en zo te kennen geven, dat zij deze uitspraak gevoelen als een ontluistering. Ik moet hier dus aan toevoegen, dat niets mij verder ligt dan dit „maar” voor mijn rekening te nemen. Een oud verhaal, dat door vele, vele geslachten heen tot mensen gesproken heeft, door mensen trouw bewaard en overgeleverd is, is m.i. meer en niet minder dan een mededeling over vreemde gebeurtenissen in een ver verleden. Het is niet zo-maar een vertelling, schepping van een speelse verbeelding, tot vreugde van de dichter, tot ontspanning van hoorders en lezers. Het heeft in de loop der tijden te veel betekend voor geheel verschillende mensen in zeer uiteenlopende levensomstandigheden om het met zulk een karakterisering af te kunnen doen. Zijn ouderdom alleen reeds — typische elementen erin zijn zelfs vóór-christelijk — gevoegd bij de omstandigheid, dat het bij niet traditioneel aan de bijbel gebonden mensen waardevolle reacties wekken kan, als het in al zijn eenvoud opnieuw wordt verteld, moet ons ervoor behoeden kleinerend van „maar een verhaal” te spreken. Vergeten wij niet, dat deze oude verhalen stammen uit een tijd, waarin niet geschreven en gelezen, maar gesproken en geluisterd werd, terwijl de gelegenheid daartoe een gebeurtenis was. De verteller was eigenlijk een kunstenaar, zijn stem bracht meer over dan een gedachtengang. Zijn beeldende taal, het middel om wie de kunst van luisteren verstaat tot mee-beleven

te brengen, werd tot drager van menselijke nood, menselijke vreugde, menselijke verwachtingen en levenswijsheid. Zo kon het oude verhaal verstaan worden door telkens weer andere mensen. Verstaan, niet als mededeling aangehoord, niet als stuk van een leer bevestigd of ontkend.

Ik zal niet trachten het opnieuw te vertellen. Ik wil in dit bestek slechts wijzen op enkele trekjes ervan, die mij zeer wezenlijk lijken. Het vertelt van gebeurtenissen van wereldhistorische betekenis. Daar is een kind geboren, dat, opgegroeid, de lijdende mensheid verlossen zal. Een wending in haar geschiedenis wordt voorzeggd. En toch, merkwaardige bijzonderheid, laat de verteller uitkomen, hoe dit alles zich in het verborgene afspeelt. De stad is overvol met mensen, maar niemand van hen vermoedt, dat daar achteraf in een stal iets zeer bijzonders gebeurt. Alleen enkele herders, uitgeworpenen der Joodse samenleving, hebben er weet van. En, volgens het andere verhaal uit het Mattheüsevangelie, ook nog de drie wijzen, in het oog van elk verstandig mens drie dwazen, die een droombeeld najoegen. Het is duidelijk, dit is geen verslag van wat er toen daarginds is geschied, maar een symbolisch heenwijzen naar een gebeurtenis, die zich in het verborgene, in 's mensen innerlijk voltrekken kan, een, die voor hem van de grootste betekenis is. Als zo iets gebeurt merkt immers niemand het. Alleen zij, die meer dan het volle gewicht aan zorg en leed te dragen hebben gekregen en de dromers, die weten, dat een droom een bron van kracht kan zijn en een heel leven richting vermag te geven, kunnen het vermoeden.

„De grondgedachte van alle humanisme is”, aldus Van Praag in „Modern Humanisme”, dat de mens het wezen is, dat pas door boven zichzelf uit te stijgen zichzelf verwerkelijkt. Mens-zijn bestaat slechts in het mensworden, dat zich voltrekt in een vormgeving van het leven, die op het ware mens-zijn is gericht”.

een uitzending voor de vara-microfoon van maandag 26 december 1960

Op velerlei wijze hebben mensen aan deze hunkering boven zichzelf uit te stijgen uiting gegeven. Wat zij zó dichtten of kleur en vorm gaven is door alle tijden heen be waard als een kostbaar geestelijk goed. Zo ook het verhaal van Christus' geboorte, dat immers spreekt van het licht, dat dóórbreekt in het donkerst der tijden.

O kerstnacht schoner dan de dagen,
hoe kan Herodes (verpersoonlijking van
het boze in de mens en de wereld)
hoe kan Herodes 't licht verdragen,
dat in Uw duisternisse blinkt....

Met deze regels opent Vondel een gedicht, waarvan ik de rest niet onverdeeld waarden kan en toont daarmee hoe, dwars door zijn naïef realistische opvatting van het evangelieverhaal heen, de behoefte, daarin een uitdrukking te zien van wat de mens in het diepst van zichzelf beweegt, haar rechten gelden doet.

Wie onttrekt zich aan deze symboliek? Denk aan de schilderstukken, die dit tot onderwerp hadden, telkens weer die tegenstelling tussen het onaardse licht en de voor mens en ondoordringbare duisternis.

Wie meent het laatste woord hierover gesproken te hebben, als hij heeft aangetoond dat het kerstfeest door de kerk — zeer tactvol, wordt er dan vaak bij gedacht of gezegd — in het verlengde is gelegd van het oudere midwinterfeest, en dat dus tot een natuurmythe teruggevoerd moet worden, vergist zich deerlijk. Ik meen, dat zo het eerste woord nog niet gesproken is.

Het gaat hier namelijk om het licht van de geest en de duisternis van de wereld der

mensen. Want die wereld is donker en koud, als daar niet iets in doorschijnt van dat licht, van warme menselijkheid, van liefde, van een onbaatzuchtig en doeltreffend streven naar een vorm van samenleven, die waard is met dat woord te worden aangeduid. En zo gelezen spreekt het kerstverhaal niet alleen van de vurige hoop, dat dit licht die duisternis meer en meer zal doordringen, maar ook nog — ik herinner aan de opmerking: het geheel speelt zich in het verborgene af — van iets anders. De vaak verketterde christelijke mysticus heeft het in dit verband over de geboorte van Christus in de mens.

Het is namelijk zo, zal er in onze wereld, waarin jacht naar het oppervlakkigste genot, hebzucht, streven naar macht, ijdelheid, wantrouwen jegens ieder ander dan zichzelf de overhand hebben, iets van dit licht doordringen, dan moeten er *mensen* zijn, die het in zichzelf hebben ontdekt, mensen, die zich er bewust van geworden zijn, dat dit zin en waarde aan hun leven geeft. Zich daarvan bewust worden, het lijkt zulk een eenvoudige taak. Het is immers slechts een kwestie van inzicht, van begrijpen, dat deze wereld alleen bewoonbaar kan worden en blijven, bewoonbaar voor allen, als waarachtige menselijkheid het doen en laten van velen gaat beheersen, en als maatregelen worden genomen — o, dat bijgeloof aan maatregelen — om tegenstrevende krachten binnen de perken te houden. Het weten alleen is echter niet voldoende. Ook in onszelf werken zulke krachten. Hoe vaak houden zij ons terug van wat wij eigenlijk zouden moeten doen? Er is meer nodig.

uitgaven van het humanistisch verbond

Uit correspondentie bleek ons, dat vele lezers nog niet op de hoogte zijn met de brochures, die in de laatste jaren zijn verschenen.

Daarom geven wij hieronder een kort overzicht.

De dag ligt voor ons (schets van een humanistisch wereldbeeld), door dr. J. P. van Praag. Prijs f 0,35.

Dit wordt gedaan (bijgewerkte druk van de jubileumbrochure). Prijs f 0,30.

Beginsel en doel (de beginselverklaring toegelicht). Prijs f 0,25.

Wat ben ik eigenlijk? (een antwoord op een veelzijdig gestelde vraag). Prijs f 0,25.

Een verrassende ontmoeting (een eerste kennismaking met het humanisme). Prijs f 0,25.

De Idee van de Openbare school, door Dr. J. C. Brandt Corstius (een duidelijke uiteenzetting wat de openbare school moet zijn). Prijs f 0,60.

Echt en onecht in geloof en ongeloof, door Prof. Dr. T. T. ten Have. Prijs f 0,75.

Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom, door Mevr. A. J. Groenman-Deinum. Prijs f 0,75.

Modern Humanisme, door dr. J. P. van Praag. Prijs f 1,75.

Humanisme en Rede. Een serie opstellen door Dr. J. P. van Praag, Prof. Dr. T. T. ten Have, Dr. A. Daan, Prof. Dr. L. G. v. d. Wal, H. J. Blackman en Dr. H. Bongers.

Humanisme en sociale gerechtigheid. Een rapport van het Humanistisch Verbond. Prijs f 0,90.

Humanisme en religie. Een serie opstellen van Dr. J. P. van Praag, Dr. D. H. Prins, P. Schut, G. H. Streurman, Dr. H. Redeker en Dr. Kwee Swan Liat.

Een volledige brochurelijst kunt u aanvragen bij het Centraal bureau, Oudegracht 152 te Utrecht.

Als ik spreek van bewustwording heb ik dan ook een ruimere betekenis op het oog, die, welke terugwijst naar het geboorteverhaal, naar de geboorte van Christus in ons. Is dit een voor humanistisch gezinde mensen onverstanebare taal? Een ongebruikelijke wel. Mag ik het dan zo vertalen? De ontdekking in eigen innerlijk, dat wij mensen in het diepst van onszelf deel hebben aan een omvangrijker leven dan het eigene, anders gezegd: het zelf *doorleefd* hebben van menselijke verbondenheid, van te wortelen in het grote Leven, dat allen en alles omvat, De ogenblikken, waarin wij deze ideale beleving het meest nabij komen, dragen bij tot de bewustwording, die hier bedoeld is. Zij zijn de vruchtbaarste in ons leven, kunnen ons weer vrij maken van drukkend leed, van wanhoop en vertwijfeling, zij zijn een werkzaam tegengif als de energie slopende ontmoediging ons besluit. Zij stelt ons in staat „de worsteling om een steeds weer mogelijke doorbraak van de menselijkheid” (ik citeer nog eens Van Praag) te hervatten en door te zetten.

Het werk hervatten en doorzetten, ik hoor Uw reacties: met deze woorden krijgen wij weer vaste grond onder de voeten. Zo gaat het ons allen, wij zijn immers opgevoed in het alleenzaligmakend geloof aan de daad, en daardoor hebben wij geleerd ons innerlijk leven te verwaarlozen, zózeer, dat woorden als bezinning, zelfinkeer, innerlijke ervaring niet wel verstaanbare klanken zijn geworden. Kunnen wij ze missen? Is het niet zo, dat als wij met onze neus bovenop een stuk rauwe, pijnlijke werkelijkheid gedrukt worden, die

onszelf gevoelig treft, dat wij dan gedwongen zijn in ons zelf de bron van kracht te zoeken, die wij buiten ons niet vinden kunnen eenvoudig omdat ons in zulk een situatie geen andere mogelijkheid rest? Dan kunnen deze woorden betekenis gaan krijgen en mogelijkheden voor ons openen, verwant aan die, waarover ik geprobeerd heb U te spreken.

Moeten wij op zulk een crisis wachten? Natuurlijk niet. Er is ook nog zo iets als de behoefte in een gesprek met onszelf ons rekenschap te geven van de houding, die wij vaak onbewust tegenover het leven zijn gaan innemen, natuurlijk met de bedoeling die kritisch onder de loupe te nemen, alleen met onszelf. En wij kennen toch ook de misschien zeldzame ogenblikken van stil zijn, ogenblikken, waarin de regels van Henr. Roland Holst van der Schalk:

Het diepste leven is een schuwe hinde
die vlucht voor geraas en luide gezichten
wie haar heerlijkheid voor zich wil op
lichten
doen moet met de stilte zich vaak
verbinden.

inhoud voor ons krijgen.

De dagen, die voor ons liggen, de stemming van de jaarwisseling, waaraan, gelukkig niemand zich geheel onttrekt, maken het wat minder moeilijk aan de neiging tot zelfinkeer gevolg te geven. Ik wens U de gelegenheden en de rust toe in deze laatste week van 1960, zó tot Uzelf te komen en dan wat U wilt te behouden in het nieuwe jaar, als de dagen hun gewone loop hernemen.

Dr. D. H. PRINS

Vind ik te Jeruzalem rust en vrede
Die mij rustloos te Amsterdam nooit geviel?
O, vrager dwaas, niet in deze of een and're stede
Is rust of onrust, maar slechts in uw ziel.

Jacob Israël de Haan.

wilt u ons helpen?

Zo ja, dan verzoeken wij U om zo spoedig mogelijk het abonnementsgeld 1961 te betalen.

De leden van de luisterkring dienen tegelijkertijd de contributie 1961/1962 te voldoen, dus f 1,— contributie en f 3,— abonnementsgeld.

Voor niet-leden luisterkring bedraagt het abonnementsgeld f 4,— per jaar.

Postrekening 58 t.n.v. Hum. Luisterkring, Utrecht.

zeilkamp 1961 - langweer (fr.)

Na het geslaagd zeilkamp in 1960 wordt bij voldoende deelname in 1961 opnieuw een familie-zeilkamp gehouden en wel van 5 t/m 19 augustus 1961. Prijs f 65,— per week (alles inbegrepen).

Opgaven vóór 31 december a.s.

Voor volledige inlichtingen: Oudegracht 152, Utrecht (030) 10163.

UITEINDE

Op het ogenblik, waarop ik deze regelen aan de schrijfmachine ontfutsel, schijnt de lamp op mijn schrijftafeltje en zachte kerstmuzieken ontwijken uit de luidspreker. Een steeds dikker wordende mist onttrekt de versierselen, die de middenstandsvereniging in onze straat heeft opgericht langzamerhand aan het oog. Het is ruim twee uur in de namiddag en weldra zal het weer geheel donker zijn.

Kortom het is de tweede helft van december en als u dit leest is intussen de tweede helft van die tweede helft ingetreden.

Dit is een merkwaardige tijd. Terwijl de gemiddelde mens in deze donkere dagen meer dan anders tot bespiegeling geneigd is, is hij tevens geneigd tot het verorberen van overvloedige maaltijden. Het sparregroen en het geflakker van de kaarsen nopen tot het overzien van verleden, heden en toekomst. Daarbij gesteund door het herlezen van de geschiedenis van Ebenezer Scrooge schouwen wij terug, maken balansen op en vinden dan voor onszelf nog gewoonlijk wel een aardig saldo op de lopende rekening om met minister De Pous te spreken. Ook het heden overpeinzen wij. Wij worden geacht daarbij in de eerste plaats de vraag te stellen of wij wel handelen zoals het hoort, of wij goed zijn en of wij onze plicht hebben gedaan ten opzichte van onze naaste en van de ganse gemeenschap.

Misschien gebeurt dat ook wel eens. Veelal echter vragen wij ons af of de handel bevredigend was, of wij goed verdiend hebben en of onze naaste en de gemeenschap ons hebben behandeld zoals dat naar onze mening behoort.

Hoe dit ook zij, later zal wel blijken of wij er in morele en stoffelijke zin goed voorstaan, want een veelgezongen lied zegt: „Al het heden wordt verleden, schoon 't ons toegerekend blijft”.

Vervolgens houden wij ons bezig met de toekomst. De mate, waarin dat gebeurt is vooral afhankelijk van de duur der toekomst. Jongelieden rekenen uit, dat zij in de komende tijd een heel nieuw leven gaan beginnen, trouwen, kinderen krijgen, woningen bouwen of inrichten, de wereld hervormen of althans de toneelvereniging, waarvan zij lid zijn, eens stevig op poten zullen zetten. Zij zien nog een heel bos van kerstbomen vóór zich en kaarsen zonder tal en horden knaag- en pluimgedierten die zij nog moeten opeten.

De ouderen daarentegen zien in de flakkerende kaarsvlammen het verleden, dat elk jaar schoner en dierbaarder wordt. Zij rekenen uit, dat zij nu langzamerhand wel het meeste geld aan kerstkransen en engelenhaar hebben besteed en als zij tot het maken van conventionele vergelijkingen geneigd zijn, zullen zij wellicht bedenken, dat hun kaars al grotendeels is opgebrand en weldra ietwat sputterend de geest zal geven. Terwijl dus het brein rusteloos bezig is, zal de gemiddelde mens volgens een andere veelgezongen hymne verzuchten: „Oudejaar, o laat ons rusten!” Dit gebeurt vooral in de ochtenduren, als wij door een tegennatuurlijke maatschappelijke orde in het holst van de nacht het warme bed moeten verlaten. En het zal dit jaar meer dan ooit gebeuren, omdat de Gregoriaanse kalender ons een paar extra rustdagen door de neus boort. Niettemin is het een heerlijke tijd. Ik kan mij dan ook altijd maar moeilijk voorstellen hoe mensen de huiselijke haard ontvluchten en hun kerst- en oudjaarsfeest gaan vieren in Parijs of plaatsen laten reserveren voor kerstdiners in dure restaurants. Misschien is dat wel lollig, maar ik zou het niet plezierig vinden en van staren in de vlammen komt bij zulke gelegenheden natuurlijk niets terecht.

Zeer lang geleden heb ik eens een film gezien, Cavalcade genaamd, waarin men twee eenzame mensen zag, die samen op de laatste dag van het jaar aan een tafel zaten. Zij waren oud en hadden veel beleefd, ook veel droevigs. Maar zij hadden hun evenwicht en waardigheid behouden en vol herinneringen dronken zij elkaar toe: *With dignity, met waardigheid.*

Hiervan komt naar mijn gevoel niet veel terecht bij „onze exclusieve diners à f 18,— per couvert, dranken niet inbegrepen.”

Het is intussen vrijwel geheel donker geworden. En vol goede wil wens ik na een vol jaar van schriftelijk verkeer met de lezers van deze achterpagina, dat hun allen welga.

En daarmee wil ik geen uitzondering maken voor hen, die mij in het afgelopen jaar hebben berispt, gegispt, gehoond of uitgescholden. Hoewel dat natuurlijk nu ook weer niet zo ver moet gaan als een dezer dagen een humanist in buitengewone dienst schreef, die meent, dat ik de duivel zelf ben. Daarbij zou men het geloof in zichzelf verliezen.

H. H.

lezingen voor de radio

- zo. 1 jan. VARA 9.45 uur: Dr. J. P. van Praag: „Nieuwjaarsbrief van het Humanistisch Verbond”.
- di. 3 jan. A.V.R.O. 16.00 uur: Drs. J. H. Colpa: „Verdraagzaamheid”.
- zo. 8 jan. VARA 9.45 uur: Prof. Dr. Libbe v. d. Wal: „En wat zegt de humanist daarvan?”
- zo. 15 jan. VARA 9.45 uur: Drs. F. P. Huygens: „Spanning en overspanning bij het onderwijs.”